

Grote of Barbarakerk Culemborg, 17 maart 2024, zondag Judica 'Doe mij recht',
5e zondag van de 40-dagentijd

Lezingen: Jeremia 32: 1-56, 26-29, 42-44, Johannes 12: 24-26

Voorganger: ds. André Fox

Gemeente van onze Heer Jezus Messias, lieve gemeente,

Van de eerste Tsjechische president en dichter Václav Havel is de uitspraak: *'Hoop is niet hetzelfde als optimisme'* en evenmin de overtuiging dat alles goed zal aflopen. Geen: *'komt goed'*, maar *'het handelen in zichzelf'* is goed ongeacht de afloop of de kans van slagen. Hoop is een gerichtheid van de geest en van het hart. Optimisme zonder die gerichtheid kan zomaar omslaan in pessimisme, cynisme en hopeloosheid. Optimisme kan je ook blind maken voor de harde werkelijkheid.

Voor Juda en zijn koning is er die harde werkelijkheid: Nebukadnessar en zijn legers staan voor de poorten van Jeruzalem en ik vermoed dat Sedekia ook wel weet dat hij het niet zal redden en de situatie uitzichtloos is.

Maar wee degene die het is zijn hoofd haalt dat te zeggen, dat er geen andere weg is dan het verzet tegen Babel te staken en Nebukadnessar te dienen.

Wie niet ophoudt dat te blijven roepen is de profeet Jeremia. Harde woorden zijn het die hij blijft spreken tegen de koning. Want gedreven door een andere hoop van elders, *kan hij niet zwijgen* en houdt hij niet op te zeggen dat het verkeerd af zal lopen met het blijven ontkennen van de realiteit. Een realiteit waar hij zelf misschien wel het meeste onder lijdt.

Met de woorden van Havel: het optimisme van Sedekia zit niet in 'zijn hart en ziel'. En als het al hoop zou zijn is het niet meer dan gelegenheidshoop. Het zit niet in de ziel, en is niet in het hart gegrift.

De koning zou alle dagen van zijn leven in de Torah moeten lezen, zoals we kunnen lezen in het boek Deuteronomium¹, hij dient een afschrift van de Torah onder zijn troon te bewaren, als een soort grondwet. Dat zijn de woorden waar je je hoop in hopeloosheid vandaan kunt halen, zodat het geen loos optimisme gaat worden. Dat is deze koning dat *vergeten* is – zeker hier – een *actieve* daad. En zo zal blijken: *'vergeten is ballingschap, gedenken is verlossing'*.

Om die aanhoudende en irritante kritiek houdt de Sedekia Jeremia gevangen in de 'hof van de wacht'. Maar ook Sedekia zal de dans ook niet kunnen ontspringen en naar Babel afgevoerd worden. Zijn *optimisme* blijkt niet meer dan een illusie en zijn verzet tegen de legers van Nebukadnessar is tot mislukken gedoemd.

Uit de mond van de profeet kunnen we dan ook horen dat overgave aan deze grootmacht waar – we ons niet al te veel illusie – over hoeven te maken *niet* zijn idee is maar dat van de Eeuwige.

Ik kan me voorstellen dat u dit lastig vindt en wellicht wel enig begrip kunt opbrengen voor die koning Sedekia. Zeker door alles wat er in onze dagen in de wereld gaande is waarin grootmachten een – zacht gezegd – niet zo'n prettige rol spelen. Maar, zo denk ik dan, mag je je als

¹Deuteronomium 17: 18-20. Zie ook Psalm 1 en Jozua 1: 7 - 8

een klein volkje zoals Juda niet verzetten tegen grootmachten met landhonger? Want daar kunnen we toch ook in onze dagen over meepraten. Moet Oekraïne zich dan maar overgeven aan een totalitaire grootmacht waar iedereen die Poetin tegenspreekt opgepakt kan worden? Ik denk van niet!

Maar waarom houdt Jeremia dan toch met pijn in zijn hart vol dat in Godsnaam dat verzet tegen Babel zinloos is.

Om daar een antwoord op te vinden is het goed eens naar de handel en wandel van de laatste koningen van Juda te kijken. Op één na – koning Josia – deden allen ‘wat kwaad was in de ogen de Eeuwige’.

En de ergste van allen was Manasse, die – zo gaat het verhaal – zijn zoon door het vuur liet gaan en onschuldig bloed vergoot, wat nu zou kunnen betekenen: onschuldig bloed vergieten door hele lichten jonge mannen op te offeren om een stukje grond in Oekraïne te veroveren, met zegen van de patriarch.

Juda was een gewelddadige samenleving geworden, niet te onderscheiden van die grootmacht die Babel heet. En dat terwijl het bestaansrecht van Israël is bevrijd te zijn uit zo’n wereld: uit ‘Egypte’. Om een humaan leven te gaan leiden, waarin mensen goed met elkaar om kunnen gaan. Noord-Israël (al verdwenen) en Juda zijn dit vergeten. En... ‘*vergeten is ballingschap*’ en dat is wat dan ook gaat gebeuren. Je zou kunnen zeggen Babel is opnieuw het ‘slavenhuis Egypte’ (om daar overigens later opnieuw uit bevrijd te worden).

‘Waarom profeteer je?’ – het zijn woorden die Sedekia mateloos irriteren en de reden om Jeremia gevangen te nemen (Jeremia 32: 3)². Sedekia gaat natuurlijk ook twijfelen – in andere verhalen komt hij ook als een twijfelachtige koning over.

En dan zou je kunnen verwachten dat Jeremia dit – met weer andere woorden – nog eens gaat uitleggen. Maar dat doet hij niet. Als antwoord op die vraag vertelt hij wat hem persoonlijk is overkomen met een absurd lijkend verhaal over de verkoop van een akker.

Chanamel, Jeremia’s neefje uit Anathot, waar ook Jeremia vandaan komt, komt op bezoek bij Jeremia in de gevangenhof. Zijn vader heeft een akker in de aanbidding en hij vraagt aan Jeremia of die de akker wil kopen, want hij heeft wat heet het ‘recht van lossing’, een recht waar we in de Torah over lezen³.

Als een Israëliet in armoede is geraakt kan hij om te overleven aan een familielid vragen zijn akker te kopen want die heeft het recht – en meer nog de plicht – dat te doen omdat het dan het in de familie blijft en in betere tijden weer terug kan komen bij de oorspronkelijke bezitter. Een *hoopvolle* regeling in de Torah, om te kunnen overleven.

Maar een akker kopen, nu? Nu de Chaldeeën voor de deur staan?

Met aanbod moet je wel een mesjogge oom zijn. Een handige jongen die de bui van de bezetter al ziet hangen, en nog even van zijn grond af wil komen en daar ook nog iets aan wil overhouden. Zo *kun* je het zien.

²Jammer dat de NBV21 deze bijna wanhopige vraag van de koning heeft weergegeven met het verklarende ‘omdat hij had geprofeteerd ‘

³Leviticus 25: 25 - 28

Maar zo lijkt Jeremia het niet te ervaren want, zo staat geschreven: *Het woord van JHWH kwam tot mij*. En ja, als dat 'gebeurt' komt ook dit malle verhaal in een heel ander licht te staan. Dan is de koop van dit land niet langer een tevergeefse poging om te redden wat er nog te redden valt, maar een teken dat naar *Gods toekomst* wijst. Dan is het niet langer een stuk optimisme van 'komt goed', maar is het een teken van hoop *nu*. Ook al zal het allemaal anders uitpakken. Het is om zo te zeggen een stukje toekomst in het nu.

Of met woorden uit het evangelie het *koninkrijk (=koningschap) van God* dat in ons midden is. En dat is niet iets wat later wel eens komt – als alles meezit – maar hoop, die er *nu* is.

Ook in de zakelijke afwikkeling van deze koop. Zo is het koningschap van de Eeuwige in ons midden. Hier met alle Torah-voorschriften: geld afwegen, de koopbrief ondertekenen en verzegelen, de getuigen, en de overhandiging voor ogen van die getuigen aan Baruch en het opbergen in een aarden vat, 'de brandkast uit de oudheid'⁴ – als teken van het vertrouwen dat de hoop niet beschaamd zal worden.

Nogmaals: 'hopen is zeker weten dat iets zinvol is ongeacht de afloop'. Misschien is het wel zo dat voor wie daarop vertrouwt de 'goede afloop al begonnen is.

Wie tot zover leest zou kunnen denken dat we hier met een profeet van doen hebben die Gods eigen onaangedane doorgeefluik is van dreigende (maar toch hoopvolle) woorden van de Eeuwige. Maar als het contract gesloten is lijkt alles er op dat Jeremia door hevige twijfel wordt aangegrepen. Deze bizarre koop drukt ook hem met de neus op de werkelijkheid van een gewelddadig Babel dat zich even buiten de stadsmuur nu al afspeelt op de akker die hij net gekocht heeft.

Alles lijkt erop dat hij, zoals al eerder lezen was, hevig twijfelt aan zijn roeping, want mensen in de bijbel die geroepen worden staan meestal niet springen':

*'Jij hebt me overgehaald HEER ik heb me laten overhalen
maar te sterk ben je geweest en je hebt overwonnen
Maar weet wel wat dat betekent:
de hele dag ben ik belachelijk geworden'*(Jeremia 20: 7)

En verder in zijn lange klacht:

'Vervloekt is de dag dat ik ben geboren'(Jeremia 20: 14)

Nergens krijg je indruk dat deze profeet ver verheven boven het volk het oordeel aanzegt. Jeremia lijdt *aan* het volk maar ook *met* het volk. En alles lijkt erop dat de koop van de akker ook hem met de neus op de harde werkelijkheid drukt. Het lot van zijn akker en van al die 'akkers' waar mensen op en van moeten leven.

Dat moet een schokkende ervaring zijn en dan ga je *bidden*. Beginnend met een lofprijzing⁵ op de grote daden van God (Jeremia 32: 21-23), komt de werkelijke klacht aan het eind van zijn gebed.

*'Toch hebt U, HEER, mijn God, mij gezegd de akker te kopen
en in aanwezigheid van getuigen te betalen.
En dat terwijl de stad in handen van de Chaldeeën valt.'* (vers 25)

⁴K.Bouhuys, K.A. Deurloo, Dichter bij de profeten'(1968) pagina 57

⁵Niet gelezen in de dienst

Maar wat kan God anders doen, als we horen hoort wat er gaande is in stad en land: God – ook niet onbewogen – somt het in zijn antwoord aan Jeremia nog eens op. Met als dieptepunt de Judeërs die zonen en dochters door het vuur laten gaan.

‘Maar met de aankoop van die akker wilde IK je twee dingen laten zien: hoe onmenselijk dit volk geworden is, terwijl ze hun oorsprong te danken hebben aan de bevrijding uit de ballingschap van het slavenhuis Egypte. En daar – zo stel ik me voor – ga ik opnieuw mee beginnen.’ Opnieuw gaat het volk in ballingschap, maar ze zullen ook weten en opnieuw leren en ervaren wat dat betekent: bevrijding uit ballingschap en slavernij. Dat is er *nu* niet, maar daar mag je nu wel op hopen.

Het is de weg van graankorrel die in de aarde valt en sterft. Maar daardoor – door de dood heen – veel vrucht draagt. Het is het loslaten van het leven in een wereldorde die ongenadig is. Het is de weg waarin dat oude leven wordt begraven om een nieuw leven voort te brengen en niet met mate.

Het is het leven waarin God ons thuisbrengt uit onze ballingschap – een leven op weg naar Pasen.

Moge dat zo zijn.